🌳 משל יותם – מי ראוי למלוך על העצים?

כיתה ו' | תנ"ך | 45 דק' | שיעור לפי מעגל הלמידה · מערך למורה

❓ למה העצים הטובים סירבו למלוך, ומה רצה יותם לומר לבעלי שכם?

עיגון בתוכנית הלימודים: כיתה ו' – ספר שופטים (פרקים ב'–כ"א, ובהם פרק ט'). הרעיונות הגדולים: יתרונות וחסרונות של מנהיגות השופטים; המתח בין הנהגת מלכות שמים למנהיגות בשר ודם. מיומנות: דיוני דילמה והשוואה בין כתובים. (משרד החינוך, הפיקוח על הוראת המקרא – מיקוד תוכנית הלימודים יסודי תשפ"ה, טבלת כיתה ו' (ספר שופטים); תוכנית הלימודים בתנ"ך ממלכתי ליסודי – מיומנויות להבנת המשמעות הרעיונית)

„-לסוג המנהיגות של השופטים יש חסרונות ויש יתרונות. … בספר שופטים קיים מתח בין הנהגה של מלכות שמים לבין מנהיגות בשר ודם. | מיומנויות, כיתה ד עד כיתה ו: הלומדים יאתרו ויסבירו דמיון ושוני בין כתובים: ישוו התרחשויות, רעיונות, דמויות וכד', ויסיקו מסקנות מן ההשוואה."

מטרות

מטרה מרכזית: התלמידים/ות יפענחו את משל יותם (שופטים ט, ז–כ): יתאימו כל דמות במשל לדמות בנמשל, וינמקו מן הכתוב מדוע לפי יותם אבימלך אינו מנהיג ראוי.

- התלמידים/ות יתאימו כל דובר במשל לדבריו ויציינו פסוק (שופטים ט, ז–טו).
- התלמידים/ות יסבירו בעזרת המילה "החדלתי" מדוע הזית, התאנה והגפן סירבו ומדוע האטד הסכים.
- התלמידים/ות יתאימו את דמויות המשל לנמשל (העצים – בעלי שכם, האטד – אבימלך) ויביאו ראיה מט, טז–כ.
- התלמידים/ות ישוו בין תשובת גדעון (ח, כג) למעשה אבימלך (ט, א–ו) וינסחו עמדה מנומקת על מנהיג ראוי.

ידע קודם: סיפור גדעון והניצחון על מדין (שופטים ו–ח). · מושגי היסוד: שופט, מלך, שבט.

מושגים: משל ונמשל · מלכות לעומת הנהגת שופטים · אבימלך ובעלי שכם · מנהיג ראוי

חומרים: ספר תנ"ך מלא · מקרן לסרטון ולסימולטור · דף לתלמיד · תמונות או ענפים של זית, תאנה, גפן ושיח קוצני (אם יש בגינת בית הספר)

מהלך השיעור לפי שלבי מעגל הלמידה

1. פתיחת המעגל – איתור ידע קודם **6 דק'**	*איתור ידע קודם על גדעון ויצירת שאלה מכוונת.* 1. מזכירה: למדנו על גדעון, שהושיע את ישראל מיד מדין. שואלת: מה העם רצה לתת לגדעון אחרי הניצחון? 2. מקריאה את שופטים ח, כב–כג: "משל בנו גם אתה גם בנך גם בן בנך" – "לא אמשל אני בכם ולא ימשל בני בכם ה' ימשל בכם". שואלת: למה לדעתכם גדעון סירב? 3. מספרת בקצרה את שופטים ט, א–ו: אבימלך, בן גדעון, הרג את אחיו והומלך בשכם; רק יותם, הצעיר, ניצל. כותבת את השאלה: "מה רצה יותם לומר לבעלי שכם?" **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "כי הוא חשב שרק ה' צריך למלוך" (ח, כג); "כי לא רצה שהבנים שלו ישלטו". • תפיסה שגויה נפוצה: "גדעון היה מלך" ← תגובת המורה: "קראו שוב את ח, כג – מה הוא ענה להצעה?"

2. התנסות **14 דק'**	*קריאה בכתוב, צפייה בהסבר והתאמה בין הדוברים לדבריהם.* 1. קוראת עם הכיתה את שופטים ט, ז–טו. מבקשת לסמן בצבע אחד מי מדבר ובצבע אחר מה הוא אומר. 2. מקרינה את קטע השיעור המוקלט של אתר התנ"ך היסודי (מ-4:40 עד 9:59) המציג את המשל על הר גרזים. 3. מפעילה את הסימולטור: בזוגות, מתאימים כל דובר לדבריו ומנמקים מן הפסוקים. 4. מבקשת למלא טבלה: מה כל צמח נותן לאנשים, ומה היה צריך לעזוב אילו הסכים למלוך ("החדלתי"). 🎬 **סרטון:** שופטים פרק ט אבימלך, משל יותם (אתר תנך יסודי) – youtube.com/watch?v=SkUf4IE5TUQ 🕹️ **סימולטור:** מי אמר מה במשל יותם? – מצאו את הדברים של כל דובר, ושימו לב: מה כל עץ היה צריך לעזוב כדי למלוך? (בעמוד השיעור באתר) **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "הזית נותן שמן, התאנה מתיקות, הגפן יין – וכולם לא רוצים להפסיק לתת. האטד לא נותן כלום." • תפיסה שגויה נפוצה: "האטד הסכים כי הוא הכי טוב" ← תגובת המורה: "מה האטד מציע לעצים ('באו חסו בצלי')? האם לשיח קוצני יש צל? ומה יקרה אם לא?"
3. המשגה **11 דק'**	*המשגה: משל ונמשל, פענוח המשל והשוואה בין גדעון לאבימלך.* 1. מגדירה: משל – סיפור קצר שבו הדמויות (כאן עצים) מייצגות אנשים כדי ללמד רעיון; נמשל – מה שהמשל בא ללמד על המציאות. 2. אני מדגימה: "העצים הולכים למשוח מלך (ט, ח). בנמשל – מי הלכו להמליך? בעלי שכם (ט, ו). לכן העצים = בעלי שכם." 3. נעשה יחד: האטד = ? (אבימלך). הזית, התאנה והגפן = ? (אנשים שעסוקים בעשייה מועילה ואינם רודפים שלטון; אפשר לקשר לגדעון שסירב). קוראים את הנמשל: "ועתה אם באמת ובתמים עשיתם ותמליכו את אבימלך" (ט, טז), "ואם אין תצא אש מאבימלך ותאכל את בעלי שכם" (ט, כ). שואלת: איך האש של האטד (ט, טו) מופיעה שוב בנמשל? 4. עכשיו לבד: כל תלמיד/ה ממלא/ת טבלת משל–נמשל בדף ומסמן/ת ראיה לכל שורה. 5. דיון קצר בשאלת התוכנית: מה היתרונות והחסרונות של מלך לעומת הנהגת השופטים, לפי מה שקראנו? **מושגים:** משל – סיפור קצר שבו דמויות (כמו עצים או בעלי חיים) מייצגות אנשים, כדי ללמד רעיון. · נמשל – מה שהמשל בא ללמד על המציאות. בנמשל של יותם: בעלי שכם המליכו את אבימלך, ויותם שואל אם עשו זאת "באמת ובתמים" (שופטים ט, טז). · מלכות לעומת שופטים – השופטים קמו בשעת צרה והושיעו את העם; מלך שולט באופן קבוע ומוריש את השלטון לבניו. גדעון אמר: "לא אמשל אני בכם" (ח, כג). · מנהיג ראוי – מנהיג שנבחר בזכות מעשיו ותרומתו לאחרים, ולא רק משום ש"אחינו הוא" (ט, ג). **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "האש של האטד היא האש שתצא מאבימלך ותשרוף את בעלי שכם – יותם מזהיר אותם." • תפיסה שגויה נפוצה: "יותם מדבר באמת על עצים" ← תגובת המורה: "למי יותם פונה בפסוק ז? למה עצים יחפשו מלך?" **שאלות מסדר חשיבה גבוה:** • השוו בין תשובת גדעון "לא אמשל אני בכם… ה' ימשל בכם" (ח, כג) לבין מעשי אבימלך (ט, א–ו): מה זה מלמד על היחס של הספר למלוכה?

4. יישום – ביצועי הבנה **8 דק'**	*יישום: כתיבת משל בדגם של יותם.* 1. מציגה מצב: הכיתה בוחרת נציג למועצת התלמידים. 2. מבקשת מכל זוג לכתוב משל קצר (4–6 משפטים) בדגם של יותם: דמויות מעולם אחר (כלים בקלמר, שחקנים בקבוצה, כוכבי לכת) מחפשות מנהיג, חלק מסרבים ואחד מסכים – ובסוף משפט נמשל. 3. שני זוגות מקריאים, והכיתה מזהה: מי במשל מייצג את מי, ומה המסר? **משימה:** כתבו משל קצר בדגם של משל יותם על בחירת נציג לכיתה: מי מחפש מנהיג, מי מסרב ולמה, מי מסכים – ומשפט נמשל אחד בסוף. **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: משל על כלי הקלמר: "המחק סירב – 'החדלתי לתקן טעויות?'... והמספריים הסכימו, ואמרו: 'אם לא, אחתוך אתכם'", ונמשל: "בחרו נציג שעוזר לכולם." • תפיסה שגויה נפוצה: סיפור בלי נמשל ← תגובת המורה: "מה הרעיון שאתם רוצים ללמד את הכיתה? כתבו אותו במשפט אחד בסוף." **שאלות מסדר חשיבה גבוה:** • האם תמיד נכון שמי שמסרב לשלוט הוא המנהיג הראוי? נמקו ותנו דוגמה.
5. סגירת המעגל – רפלקציה והערכה **6 דק'**	*הערכה מעצבת וסיכום.* 1. מפעילה את השאלון. 2. כרטיס יציאה כתוב (3 דקות). 3. מספרת שבהמשך (שופטים ט, נו–נז) נראה איך התקיימו דברי יותם, ומשאירה את השאלה "מה עושה מנהיג לראוי?" פתוחה. **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "האטד הוא אבימלך, כי הוא לא נותן כלום ורק מאיים." • תפיסה שגויה נפוצה: "האטד הוא יותם" ← תגובת המורה: "מי הומלך בשכם? מי מסכים למלוך במשל?" 📝 **שאלון** (7 שאלות) **ורפלקציה** – בדף לתלמיד. 🎟️ **כרטיס יציאה:** מי הוא האטד בנמשל, ומדוע לפי יותם הוא אינו מלך ראוי? הביאו ראיה אחת מן המשל ואחת מן הנמשל (פרק ופסוק). • מזהה: האטד = אבימלך; העצים = בעלי שכם. • מנמק/ת: האטד אינו נותן דבר ומאיים באש (ט, טו); אבימלך הרג את אחיו (ט, ה) או "ואם אין תצא אש מאבימלך" (ט, כ).

הלימה: מטרה – פעילות – עדות

מי אמר מה	התנסות: קריאה וסימון בשני צבעים + סימולטור ההתאמה	תוצאת הסימולטור; שאלון שאלה 1
"החדלתי" – סירוב והסכמה	התנסות: טבלת "מה נותן / מה היה מפסיק לתת"	הטבלה בדף; שאלון שאלה 2
פענוח משל–נמשל	המשגה: הגדרת משל ונמשל והתאמה (אני–אנחנו–אתם)	כרטיס היציאה
השוואת גדעון–אבימלך ועמדה	המשגה (דיון) + יישום: כתיבת משל בדגם יותם	פסקת העמדה; המשל שכתב הזוג

התאמה לשונות

מתקשים	• למתקשים: התאמה של ארבעת העצים בלבד, עם הפסוקים מודפסים ומילת המפתח מודגשת (שמן, מתק, תירוש, צל). • משפט פתיחה מוכן למשל: "פעם אחת חיפשו ה___ מנהיג...".

בינוניים	• לבינוניים: התאמה של כל ששת הדוברים, וטבלת "מה נותן / מה היה מפסיק לתת". • כתיבת משל של 4 משפטים עם נמשל.
מתקדמים	• למתקדמים: להשוות בין משל יותם למשל אחר בתנ"ך (למשל משל כבשת הרש, שמואל ב יב) – מה דומה במבנה? • לקרוא את שופטים ט, נו–נז ולהסביר איך התקיים דבר יותם.

מחוון

- התלמיד מתאים נכון לפחות 5 מתוך 6 דוברים לדבריהם
- התלמיד מסביר בעזרת המילה "החדלתי" מדוע העצים הטובים סירבו
- התלמיד מזהה שהאטד מייצג את אבימלך ושהעצים מייצגים את בעלי שכם
- המשל שכתב בנוי משל ונמשל, ויש בו מסר ברור על בחירת מנהיג

רב-תחומיות

- מדע וטכנולוגיה: הזית, התאנה והגפן הם עצי פרי מתוך צמחי ארץ ישראל, והאטד הוא שיח קוצני ללא פרי מאכל – הכרת הצמחים ותוצריהם (שמן, פרי, יין) מתחום מדע וטכנולוגיה.
- עברית – חינוך לשוני: הסוגה של משל ונמשל ופענוח לשון ציורית – מיומנות הבנת הנקרא מחינוך לשוני.
- לאזרחות: בחירת מנהיג לפי מעשיו ותרומתו, ולא לפי קשרי משפחה ("כי אמרו אחינו הוא", ט, ג) – שאלה שעולה גם בבחירת נציגים בבית הספר.

תשובות השאלון: 1–א · 2–ב · 3–ג · 4–ב · 5–א · 6–ג · 7–ב

🌳 משל יותם – מי ראוי למלוך על העצים?

שם _____ כיתה _____ תאריך _____

❓ למה העצים הטובים סירבו למלוך, ומה רצה יותם לומר לבעלי שכם?

🕹️ **בסימולטור: מצאו את הדברים של כל דובר, ושימו לב: מה כל עץ היה צריך לעזוב כדי למלוך?**
מה משותף לזית, לתאנה ולגפן – ובמה שונה מהם האטד?

_____

_____

🛠️ **משימה:** כתבו משל קצר בדגם של משל יותם על בחירת נציג לכיתה: מי מחפש מנהיג, מי מסרב ולמה, מי מסכים – ומשפט נמשל אחד בסוף.

_____

_____

_____

📝 שאלון

1. מאיפה נשא יותם את המשל?

◯ מראש הר גריזים ◯ מתוך העיר שכם ◯ מן המדבר

2. מה נתנה התאנה שלא רצתה לעזוב?

◯ שמן ◯ את מתקה ואת תנובתה הטובה ◯ צל

3. מי במשל הסכים למלוך?

◯ הגפן ◯ הזית ◯ האטד

4. את מי מייצג האטד בנמשל?

◯ את גדעון ◯ את אבימלך ◯ את יותם

5. מה ההבדל בין משל לנמשל?

◯ המשל הוא הסיפור, והנמשל הוא מה שהסיפור מלמד על המציאות ◯ אין ביניהם הבדל ◯ הנמשל הוא תמיד על עצים

6. מה ענה גדעון כשהציעו לו למלוך?

◯ "אמלוך רק שנה" ◯ "ימלוך בני במקומי" ◯ "לא אמשל אני בכם... ה' ימשל בכם"

7. למה, לפי המשל, העצים הטובים סירבו למלוך?

◯ כי פחדו מהאטד ◯ כי לא רצו להפסיק לתת את מה שהם נותנים לאחרים ◯ כי לא הבינו מה זה מלך

🎟️ **כרטיס יציאה:** מי הוא האטד בנמשל, ומדוע לפי יותם הוא אינו מלך ראוי? הביאו ראיה אחת מן המשל ואחת מן הנמשל (פרק ופסוק).

_____

_____

🪞 רפלקציה

מה למדתי היום על משל ונמשל?

איך עזרה לי ההתאמה בין דובר לדבריו לפענח את המשל?

מה הפליא אותי במשל יותם?

איפה אשתמש במה שלמדתי – כשנבחר נציג, כשאכתוב סיפור?

מה עוד הייתי רוצה לדעת על אבימלך ועל ההמשך?

אני יכול/ה...	בטוח/ה	כמעט	עוד לא
אני יכול/ה להתאים כל דובר במשל יותם לדבריו			
אני יכול/ה להסביר מה הם משל ונמשל			
אני יכול/ה לפענח מי מייצג את מי במשל יותם			
אני יכול/ה לכתוב משל קצר עם מסר			